

Pridržali so ga skoraj do večera. Kar naprej je zvonil telefon. In ko so se prepričali, da je res, kar jim je bil povedal, so ga ogovarjali brez dvomov in sumničenj, vendar z začudenjem, kako ste mogli tako daleč peš. Le kako, so rekli.

Nazadnje so ga naložili na džip in ga raztovorili nekaj sto metrov pred njegovo hišo.

Vračal se je po ozki potki proti svojemu domu. Počasi je hodil in se seveda bližal. Kot na povelje so se v znanih oknih začele druga za drugo prižigati luči.

Herman
Vogel

Junak se imenuje Rox

(Odlomek)

»Kaj ste po pripadnosti?« so vprašali Roxa, ko se je bil nekoč potegoval za nekakšno službo.

Moža, moža čisto v črnem, je debelo pogledal: »Kako mislite?«

»Komu pripadate, vendar,« je rekel mož, moški ves v črnem.

»Ne vem,« je rekel Rox. »Če hočete, lahko pripadam vam.«

Tako tja v tri dni je bleknil. Pa je bilo tisto res tako tja v tri dni? Če drugega ne, vsaj zamisliti se

mora: kdo Rox pravzaprav je? Kakšen je?

In predvsem: komu pripada? Doslej se niti spomnil ni na možnost, da bi lahko ali da bi moral pripadati tudi komu drugemu. Takšen svoboden ptič sem, je mislil Rox, poslušen samo desetim božjim zapovedim, pa še tem ne vsem, poslušen mogoče nekoliko splošnim človeškim normam, sicer pa tako sam svoj, da lahko počnem, kar se mi zljubi. Meni vladajo moje trenutne muhe, je mislil Rox. Svet mi je dan na voljo, prilasčam si ga, kolikor hočem in kolikor zmorem, to pa ne briga nikogar. Toda, Rox, prilasčaš si svet, praviš? Kaj ti nisi svet? Če si, kdo se tebe polašča?

Vidite, na to je Rox povsem pozabil, in ko ga je zdaj gospod ves v črnem povprašal tako mimogrede, mogoče samo zato, ker je bilo vprašanje v rubriki, se je Rox sunkovito zdrznil. Obstal je votel in nem. Sprva nekoliko jezen: kdo si me upa vezati na nove vezi? Kaj ni zadosti, da sem Rox? Počasi si je moral priznati, da se morebiti vendarle moti.

»Zapišite, da sem po pripadnosti naš,« je revsknil.

»To ne pove zadosti. Čigav?«

Zdaj se bo začelo, je pomislil Rox. Zgodovina mu je sedla na glavo in ga naredila čisto majhnega. Kaj so počeli vaši starši med vojno, koliko

delovnih brigad imate za sabo, koliko izkaznic v žepu? Rox je postal čisto majhen.

»Naj začnem?« je vprašal kakor otrok.

»Začnite. Počasi in vse.«

»To bo dolgo trajalo.«

»Sedite, prosim.«

Naslanjač se je pod Roxom spremenil v črn prepad. Tisti moški v črnem se je razpustil, izmuznil se je skoz obloženo steno. V njegovih očeh ni bilo nobene pomembnosti več. Zdaj lahko začne, je pomislil Rox. Toda kako? Med vojsko . . . Kaj niso tega v četrto stoletja že dovolj natančno popisali za slehernika? Kaj ni za to popisovanje dobivalo četrto stoletja na tisoče ljudi plačo? Zakaj neki gonijo to spoved še danes? Rox je premlad, da bi se česa spominjal, kaj šele, da bi pomagal tiste dni vrteti zgodovinsko kolo. Naj vendar že nehajo končno bremeniti mladost s črnimi grehi iz sive davnine!

Spomnil se je, kako je v berilih pisalo, da se je domovina veselila svobode. Na streho njihove hiše v hribih je pet dni po svobodi padla granata. Bila je nedelja in potem so bežali. Spodaj v dolini so padale zadnje sovražnikove glave. Oče je opazoval igro, kmalu bi jo skupil. In potem je tudi on bežal. Koliko otrok? Z Roxom vred osem. Rox je bil takrat še ves majhen, komaj da so mu oblekli hlače. Komaj da so mu pripoznali moški spol. Toliko otrok, potem je že bil kateri v gozdu? Ne, nihče ni bil. Najstarejši je imel štirinajst let. Pa oče? Tudi oče ne, preveč lačnih ust je bilo. Je vsaj sodeloval? Pomagal je, kakor je vedel in znal. Pomagal pa je tudi drugim. Skozi hišo so šli eni in drugi, kakor ljudje v kino. Oče je moral režirati, da niso trčili. Je kdo drug pomagal? Je, sestra, ta je edina vedela, kaj se godi. Če vam lahko tudi to povem: ni je več pri življenju. Po svobodi jo je na domačem dvorišču doletela smrt. Ustrelil jo je Eksekutor. Kazal je, kako je med vojno na veliko streljal, Bila je nesreča, so rekli. Tistemu možu se je zmešalo, so rekli. Orožja pa je bilo takrat povsod naokrog. Ga je že kje staknil, so rekli. Če vem še kaj? Malo. Naši so nam zadnji dan vse pobrali. Nasedli so čenčam starih bab in so vse odnesli. Do žlice in moje rožnate srajce. Kako smo živeli? Sami smo izrezali žlice, jaz sem bil nag. Pa je šlo.

Roxa je vrgel iz prepada močan in zadirčen glas.

»To ni res, zadosti je, lahko greste!«

Dobro, je pomislil Rox, lahko grem. Bom pa šel. Ne sprašujte, kam. Šel bom kamorkoli. Ne bodite presenečeni, če me boste odslej zaman iskali v kartotekah pripadnosti. Na cesti je Rox šele opazil, da ga v kolenih tišči. Po vročini je vedel, da je v obraz zaripel. Taka postarna miš, pa se moraš razburjati zavoljo nje, je ves besen premleval svojo spoved možakarju. Vsega mu ne bi bil povedal, četudi bi bil voljan poslušati. Vsega nikdar ni dobro povedati, je mislil. Pred tako butico lahko marsikaj skriješ, saj lahko še pred zgodovino marsikaj utajiš. Zgodovino pišejo najbrž prav take butice, zato so se lahko vsi po vrsti oprali. Zgodovina se ravna pač po ljudski modrosti: kar je lepega, ostane v spominu, neprijetnosti se sčasoma zgube.

Ostale so zasluge. Te se prenašajo. Zaslužniki umirajo vsak dan, njihove zasluge prevzemajo drugi. Take poniglave miši, denimo.

Bom pa šel, se je v Roxu vztrajno oglašal pripev. Rox ima namreč navado, da se v hipu razjezi na ves svet. Takrat si vtepe v glavo, da bo našel skrivnostno luč in da bo na leteči preprogi odletel, svet pa kar tako zapustil. Da se bo izpisal. Da bo izstopil iz človeškega društva.

Bilo je že proti večeru, ko je prišel v odročne hribe. Mrak je bil tu drugačen, drevje se je majalo drugače, še trava je rastle pod drugačnim kotom. Tu bo moj svet, si je rekel Rox. Brez bremen, brez vrednosti ali zavezanosti. Zdrznil se je šele ob napol razmajani bajti, ko mu je starec odzdravil v domačem jeziku. Tu najbrž ne poznajo jezika, je mislil Rox.

Tisti starec. Rox je začutil nepreklicno strast, da bi se zajedel vanj, da bi ga razstavil. Sedel je na debelem deblu pred bajto, ki ga je bogve kdaj podrla nevihta in je skorja že zdavnaj odpadla z njega. Imenoval ga bo Stric, si je rekel Rox.

»Stric, kaj pa počnete?«

»Igram se,« je piskajoče odgovoril starec. Okorno je sukal v koščenih rokah nekaj nožu podobnega in rezljal dolgo palico. Roxa je začelo zanimati. Zagledal se mu je v oči, toda kje ima Stric oči? Dve tanki špranji sta ždeli pod čelom, v kotih ju je zalila maščoba.

»Stric, me vidite?« je glasno vprašal Rox in se starcu čisto približal. Zdaj je njegov obraz odplaval, razpustil se je v siv obris. Le roke so še naprej samogibno vrezovale nenavadne črte v mehko skorjo.

»Vidim, vidim. Čemu te ne bi videl? Zelo velik si in zelo lep. Pa mlad se mi zdiš,« je sunkovito razložil Stric, a Roxu se je zdelo, da ga sploh ni pogledal.

Zdaj sta morala obmolkniti. Med njiju je stopil daljen nesmisel. Kako se Rox prenareja: komu pod svetlim soncem pa je do tega mahastega človeka, do tega spomina na Franca Jožefa? In komu je pod svetlim soncem do Roxa, tega zbirališča in stekališča današnjih nasprotij? Tišina je legla med njiju. Hočeta si priti blizu, toda očitno samaritanska skrb za bližnjika ni več doma na našem svetu. Tišina je stopila med njiju. V ozadju je zakrknjeno čemela preluknjana bajta, pred očmi so tekle steze čez polje na vzhod in zahod. Roxa je premagala skušnjava.

»Bi lahko ostal pri vas, Stric?«

Stric se je zdrznil.

»Pri meni? Kaj vendar blebetaš?«

»Ostal bi pri vas, Stric. Ne vem, kako dolgo. Dokler se mi bo zdelo, ostal pa bi rad,« je Rox z jecavo trmo nadaljeval in ni pogledal Strica. Z očmi je blodil po hosti.

»Najbrž ne veš, kaj govoriš, nepremišljen si kakor ljudje dandanes sploh.« Stric je zmajeval z glavo, hkrati pa se je vanj naselil strah. Kakor senca se je prikradel.

Roxu njegova zadrega ni ušla. Zdaj ga imam, je pomislil.

»Hočem ostati pri vas, Stric, in bom tudi ostal. Ne morete se upirati. Delila si bova dan in noč. Morda se nikdar več ne bom odselil, Stric.«

Starec se je zdaj z divjo ihto polotil vrezovanja. Ta tuji mladenič se hoče prikristi v moje ognjišče, je pomislil. Bal se ga je še bolj. Poskusil ga bo odgnati kako drugače.

»Saj bi bilo, bi že kako, a kaj bo rekel Brat?«

»Imate brata, Stric?«

»Brata imam, Brata. Skoraj se vrne. Zelo star je in moj gospodar. Zelo hud je.«

»Krasno, Stric, v troje bo še bolje. Prav vesel sem.«

Noč se je prikradla brez napovedi, neopazno. Rox je znenada opazil, da Strica ni več na starem deblu. Izmuznil si se mi, je jezno pomislil, a te že najdem. Za vogalom podrtije nekje je moral biti vhod v temo. Rox je na zasilnem mostiču komaj ujel ravnotežje, pod nogami se mu je pletla plesniva slama. Črni izrez vrat je zijal vanj, a prostor se je zdel trden. Naj ga pokličem, je za hip pomislil? Ne bom, moram ga najti sam. Mora se prikazati kakšna luč, saj vendar ne more biti tako temno. Kaj če se je Stric spremenil v temo?

Roke so zatipale v prazno. Ko so trčile ob trdnost, je Rox najprej pomislil, da je stena, a bilo je preveč bodeče, preveč gibljivo. Bilo je kakor zakleto. Ali sem v resničnem svetu, se je skušal strezniti Rox, ali pa je vse za mano in se zdaj začinja neznana pot? Spomnil se je, da na vsej dolgi poti sem ni srečal človeka ne videl hiše ob cesti. Toda v pravljice Rox vendarle ne verjame več. Kaj je torej narobe? Neka logika je morala odpovedati.

Ni se mučil dolgo, zakaj v notranjosti je zaslišal pritajen šum. Kdaj pa kdaj tudi kakšen vzdih. Zdelo se je, da je zaropotala posoda. Zlahka je Rox našel pot.

Starec se je stisnil v kot, sesedel se je na obglodano tnalno.

»Pa sem vas le našel, Stric,« je rekel Rox brez jeze.

»Zakaj nisi raje odšel, mladenič?« Starčev glas je bil šibak, a svarilen. Medtem se je moralo zunaj zjasniti, najbrž je posvetila luna, zakaj Rox je skoz streho zagledal nekaj zvezd. Kakor da bi se sklanjale in radovedno pogledovale v črni prostor.

Zdaj se je lahko bolje razgledal. V drugem kotu je kup desak in cunj spominjalo na posteljo. Velika, temna grmada se je vzdigovala pod strop, to bo najbrž peč, je pomislil Rox.

Obris v kotu je postajal čedalje izrazitejši. Kup posušenih kosti, napol ustrojene kože in dlake. Na njih so se nabrale saje, tako da bi jih kaj lahko zamenjal s sajasto steno. To mora biti prava človeška beda, pravi človeški polom, je pomislil Rox. Toda ali se naj zavoljo tega vznemirja? Naj se mu starec v srce zasmili in ga gane do solz? To se res ne spodobi in Rox bi bil lažen, ko bi se prepustil takim občutkom. Zakaj starec se mu vendarle trmasto upira in ga noče spustiti k sebi. Ti bom že pokazal, misli. Te bom že privil, misli. Zaslužnil te bom, kepo starega mesa in pozabljene volje.

Vrata, ki je skozi je prišel, so se v mesečini izgubila. Nekje za hrbtno morajo biti. Potem so se le nakazala in Rox je stopil v vežo. Napol podrta krušna peč, iz nje je na široko zevala črna luknja. Nekaj nečkam podobnega. In tudi tu je bilo zgoraj nebo. Rox je stal nepremično, starec je v drugem prostoru čemel nemo. Kakšna zveza obstaja med nama, je pomislil Rox.

Veva drug za drugega, drug drugega zdaj določava in omejujeva. Boj za prevlado? Ne, nobenega boja, to zdaj ni vprašanje. Dva svetova, popolnoma nezdržljiva? Tudi to ne, zakaj Rox nima sveta, saj se je izpisal. Odselil se je bil.

Pravzaprav je bil Rox presenečen, ko je znenada začutil, da je tudi tu lačen, da je tudi tu zaspan. Mislil je bil, da se bo takih živalskih navad otresel. Ko je spet stopil v sobo, je starec še vedno čepel v kotu. Glavo je premaknil v stran, ko da so mu jo nasadili z napako. Spominjal je na predstavo o križanem.

»Kaj za pod zob, Stric?«

»Nič ni ostalo.«

»Kaj sploh jeste?«

»Krompir.«

»Tudi jaz bi krompir, lahko bi ga spekla v peči.«

»Opoldne je pošel.«

»Videl sem olupke na nečkah.«

»To bo za jutri, ko se vrne Brat.«

»Spat bi šel, Stric.«

»Kar pojdi, če imaš kam, še vesel bom.«

»Na peč bi zlezal.«

»Tam spim jaz.«

»V tisti kup cunj v kotu bi se zaril, Stric.«

»Tam bo spal Brat.« Toda čez hip si je starec premislil.

»Lahko se zariješ tja, a vstati boš moral pred šesto. Potem se vrne Brat.«

Ura je morala biti precej pozna. Starec je zlezal na peč, prav spretno se je spravil nanjo. Pod kupom cunj je Rox začutil nekaj trdega, najbrž je res postelja. Zdaj se je pravzaprav prvič skušal zamisliti, s čim se je srečal. Podrtija, starec, dobro, to ni nič nenavadnega. Bolj nenavadno je, da se sploh ne spomni več, kako je sem zašel. Res po svoji volji? Kaj pa, če ga je kdo izgnal? Če ga je kdo nalašč in namenoma izločil? Bodi kakorkoli, tu je zdaj in mora vzeti zadevo v svoje roke. Mora zavladati.

Starec na peči se je nekaj premetaval, škripajoče dihal in na drobno pokašljeval. Kašljanje je prisiljeno, je ugotovil Rox, najbrž bi se rad še kaj pogovoril. Najbrž ga kaj teži? Toda ali lahko napol mrtvaka še kaj teži? Nič več ga ne more mučiti, saj je življenje že daleč za njim. Toda starec se premetava, pa menda ne misli umreti?

»Ne morete spati, Stric?« se je oglasil Rox napol tolažilno, napol sva-reče. Če ne bo kmalu miru, ga bom vrgel ven, si je rekel. Toda spet ne moreš pričakovati, da bi taka starost spala mirno, si je rekel.

»Res je, mladenič, ne morem in ne morem zaspati. Če ni Brata doma, je to zame zmeraj huda ura. Pa tudi ti me vznemirjaš,« je starec plašno in sramežljivo stisnil iz sebe. Roxa je navdal občutek, da starčeve besede, ki so padale nekje izpod stropa, pomenijo v resnici nekaj drugega.

Čutil je, da se mu stene v glavi počasi razmikajo in da se mu skozi ozke špranje zliva lahkotnost v možgane, kakor presno mleko v posodo. Spanec, je pomislil Rox. Prepustiti se sanjam, če je od prej ostalo še kaj

gradiva zanje. A kaj — starec na peči se je vztrajno in nemirno predeval, še naprej se je silil v nekakšno cviljenje.

Morebiti se samo skriva za svojo stoletno skorjo, je pomislil Rox. Kaj če med mojimi sanjami stopi spod videza, kdo ve: morda ima tudi on z mano kakšne račune? Strah je začel prihajati kakor plašna mačka, imel pa je svetle in zvite oči. Ta starec bo zrastel, napihnil se bo, zato ima zdaj tako zgubano kožo, skočil bo s peči naravnost sem dol. Preneumno, da bi postal vzrok za črno kroniko, si je rekel Rox. A plašna mačka se je bližala, mleko je nehalo teči v posodo.

Najbrž je bilo le nekaj trenutkov, najbrž je bilo zelo dolgo. Dno sobe je bilo nizko, skoz okno, brez šip, a strogo razčetrverjeno z lesenim križem, je lahko Rox gledal naravnost na cesto. Tekla je mimo, težko pa bi določil, ali v levo ali v desno, saj je je videl le kos. S tiste ceste lahko kdo vrže kamen na posteljo, je pomislil. Lahko mu prileti v glavo in potem bo tako neumno vsega konec. A saj na poti nisem srečal nikogar, se je potolažil Rox.

»Cesta gre v gozd, Stric?« se je znenada zarezal proti peči.

»Kakor vzameš, fant. Brat hodi proti mestu.«

»To mi nič ne pove,« pomisli na glas Rox in se zdrzne, ko zasliši v odgovor:

»Tudi meni ne, a je res.«

Skozi streho, ki so od nje ostala le še najmočnejša rebra, je v prostor pogledala luna. Pol kroga ima za sabo, je pomislil Rox, najbrž bo polnoč.

»Dvanajst?« je spregovoril na glas.

»Visoka noč, reci. Ob nizki boš vstal in se odpravil.«

Rox je postajal razdražen. Tako bova pletla, je pomislil. Jaz njemu to, on meni drugo. Lovila se bova z besedami in konec koncev se bom vznemirjal zavoljo tistega kupa kože in starih kosti. Zavoljo nesmiselnih glasov, ki prihajajo sem dol s peči. A kaj: lahko počasi vstanem, je pomislil, stopim in ga s svojo močjo potegnem dol, Strica. Spravim ga kam za podrtijo, da ga še kure ne bodo srečale. Jutri se sploh ne bo prebudil več, če pa se bo, bo najprej zatrepetal iz strahu pred Bratom. Mene se ne bo spomnil.

Brat. Rox je poskušal s trezno pametjo premisliti nekatere čudne odnose, ki so stopili v veljavo tisti trenutek, ko se je sam znašel tu. Vse naokrog je zelo določljivo in preprosto: hribčki z zaplatami gozdov, starinsko sadno drevje z mahovnatimi bradami. Sonce pride, vzdiguje sence in jih potem čisto na rahlo daljša. Ko pa bi hotel to oprijemljivo pokrajino predstaviti na zemljevid z najmanjšim merilom — kam bi ga postavil? Kako bi ga določil? Ali ni takih krajev na tisoče po svetu? Mimo okna teče cesta v obe smeri, v eno se je napotil Brat. Po tej se bo pred nizko nočjo vrnil in potem tu ne bo imel ničesar več iskati, je pomislil Rox.

Komu se zavezujem, je še premislil. Peč v drugem kotu je ležala zdaj pred njim kakor zakleta skala, morebiti se lahko znenada udre. Kljub visoki luni je postajalo zadušljivo. Spomnil se je, da bi zdaj prav rad slišal enakomerno bitje budivke pa mogoče še kakšno ritmično dihanje v spanju. Stričevo dihanje je sicer bilo slišati, vendar samo kot zgornjo skorjo nekakšnega namena. Nekaj se skriva, nekaj mi prikriva, je pomislil Rox. In hkrati še trdneje sklenil, da pride na čisto.

Stric na peči se je dvakrat ali trikrat sunkovito obrnil, na videz tako, kakor da ga premetava že spanec, v resnici pa je bilo nedvomno, da hoče končno uveljaviti svojo voljo in svoje domske pravice. Roxu je postalo takoj očitno, da zdaj nima nobenega pomena več tiščati obraz v smrdljive cunje ali se kakorkoli drugače sprenevedati. Jezo na to puščobo je v sebi tako že prignal do konca in zdaj mu je bilo na voljo samo dvoje: vstati, zgrabiti tisto klado in jo stresti ali pa zaigrati ponižno ubogljivost. Rox je bil dober igravec, to se pravi močan človek, pa je raje ubral drugo pot.

»Kako živita?« je bleknil in v njegovem vprašanju ni bilo niti kančka dvoma, da ga stavec ne bo slišal. Igra je prišla do tiste točke, ko sta se morala razumeti.

Najprej je bilo slišati smeh, ne porogljiv ne razumevajoč, marveč smeh iz začudenja:

»Tudi ti si od tistih,« je napol vprašaje odgovoril Stric, »ki hočejo slišati vse v eni besedi: kako kaj. Jaz se že dolgo več ne sprašujem.«

Za trenutek je legla tišina med njiju, napeta kakor boben. Zdaj bo prišlo samo po sebi, je za trdno vedel Rox. Nekaj se mora sprostiti.

»Jaz vem, jaz trdim, jaz ugotavljam,« je začel Stric kakor stoleten prerok. Lari-fari, je pomislil Rox, vsi veste in trdite, vsi govorite amen, nihče pa ne začinja. A naj bo, naj se starčeva duša iztrese.

III.

Kar pomni, sta bila dva: najprej Brat, potem on. Pomni pa, če hočemo biti pravični, precej. Ni, ko da bi bil Stričev spomin natrgano rešeto, ki skozenj uhajajo le še žarki močnejše svetlobe; tudi ni, ko da bi spomin v tem svetu brezčasja shlapel v zrak.

To, kar bi morala biti biografija, je v Stricu še danes resnica. Od tiste zarote naprej, ko je najprej Bratu, potem pa še njemu postalo jasno, da z očetom nimata več ničesar početi. Matere se je zavedal samo Brat, Stric ne več. Pravil je, kako jo je bolezen vzela vso strto in tudi olajšano. Kolikokrat da je v zatohlih večerih stegovala roke proti nebu. Najbrž so se ji morale za spuščeni vekami prikazovati božične jaslice.

Oče, tega se je spominjal tudi že Stric, je storil banalnost kot toliko drugih: takoj je pripeljal v hišo žensko, ko se materi, so govorili, še niso plegli zadnji smrtni zdihljaji. Bilo je vse navzkriž, se je spomnil Stric, bilo je, kakor da se ne morejo dešifrirati. Leta so rastla, enim navzgor, drugim navzdol, in na srečo je tudi očeta kmalu pobralo. Poskrbela sta, da je našel svoj grob, za žensko, ki se je izgubila kdo ve kam v svet, pa pokadila.

Tisti dan se je začelo zares. Dolgo v noč sta za razmajano mizo snovala nevidne načrte, Brat petnajstleten, Stric desetleten. Bilo je, kakor da bi se šla skrivnostno igrice, polno nepredvidenih učinkov, spričo katerih jima je zastajal dih. Zunaj je bila jasna noč in zvezde so najbrž vedele, kaj se podi po njunih glavah.

Stric ni pomislil, da se je Brat v trenutku spremenil iz otroka v gospodarja, le slutil je, kako se v njegov še vedno otroški glas krade samozavest.

Ko je prvi petelinji krik naznanil njun prvi dan, je bil že ves pod Bratovo voljo.

»Vstani,« ga je Brat odločno stresel, »in v hlev. Daj kravi, potem jo boš pomolzel.«

Seveda je v Bratovem ravnanju takoj začutil oblastništvo, neko posebno organsko spremembo človeka, ki se začanja pollašati sveta, vendar je bilo vse skupaj nadvse jasno: kravi je zares treba dati in jo potem tudi pomolsti, če hočeta, da bo mleko. Dobro je bilo, da Stric že od nekdaj ni bil vajen skrajnosti, tudi prevelikega spraševanja po mislih ne.

Spomnil se je, da je Brata ubogal pravzaprav že od nekdaj. Zategadelj pač, ker je bil mlajši in kakšen smisel bi imelo spreminjati ali se upirati tej tisočletni kmečki postavi. Mlajši je tisti, ki mora po drva ali v klet po krompir. Starejši, ki dobi povelje od staršev, bo to povelje spremenil v ukaz za mlajšega.

Pa vendar se je v Stricu nekaj zarezalo. Znenada nad njegovo odvisnostjo od Brata ni bilo več nobene višje moči in zdaj si je upal pomisliti celo že na kanček trme. Bil pa je zelo analitične narave, zato je najprej skušal premisliti, ali se v Bratovi zapovedi, ki ni dopuščala nobenega priziva, morbiti ne skriva kakšno maščevanje.

A kakšno? V spomin ali na pomoč si je priklical nekaj daljnih dogodkov. Vse daljno je že tistikrat zaničeval, pa ni hotelo iz njega. Moral si je nazadnje priznati, da je pred očetom Brat plačal marsikak njegov račun, ker je bil pač starejši. Tako se je zgodilo, da sta na paši iz objestnosti in razigranosti polomila vrhove mladim brezam. Plačal je Brat, ker je bil pač starejši in za Strica odgovoren. Ves teden je predeval naokrog svojo otečeno zadnjico. Tako se je tudi zgodilo, da jo je Brat skupil po njegovi krivdi zavoljo starega stotaka, ki ga je sam pretrgal na dvoje. Prinesel jima ga je krstni boter in rekel, naj si ga razdelita. Razdelil ga je v dobresednem smislu Stric, plačal pa Brat pred očetom.

Bilo je še veliko, najbrž zelo veliko takšnih potuh in čisto gotovo raste zdaj iz njih Bratova maščevalnost. Pa vendar ji Stric še vedno ni mogel verjeti: bolj kot vse drugo so namreč v njem živele drobcene vragolije, ki sta jih z bratom v zaroti uganjala očetu. Takrat sta se že čisto odločno dogovorila, da ga spravita kamorkoli, v svet ali v grob, samo da od doma. Koliko zaupnosti je bilo v njunem skrivnem razumevanju, se je spomnil, koliko nežnosti je v tihih načrtih, ki sta jih s svojima drobnima umoma sestavljala. Zraščala sta v intimnega Bruta, enega samega in na bratovsko kri zapriseženega. Takrat seveda nista mogla doumeti, da se njuno skupno sovraštvo do skupnega očeta spreminja v nasilje nad nedolžnimi bitji.

Nad živino, na primer, ker sta pač od njega dni imela največ opraviti z živino. Ob nedeljah, ko se je oče odpravljal k zgodnji maši, jima je zabičal, naj še dvakrat naložita živini, potem pa jo napojita. Nalašč sta naložila samo še enkrat, napojila pa sploh ne. Opoldne, ko se je oče vrnil in slišal v hlevu zažejano mukanje govedi, sta se skrila, do večera je bilo že vse pozabljeno. Prav tako sta na paši nalašč zavračala živino z velikimi kamni, in če sta prignala domov kravo z zatečenim očesom, sta sveto zatrdila, da jo je dregnila druga.

Vse te skrivnostne igrice, polne neke slasti in tudi zmagoslavja, so zdaj znenada zgubile svoj smisel. Kakor da je Brat čeznje napravil križ, Stric pa je vedel, da jih ni mogel kar tako pozabiti. Srečala sta se kakor z odprtimi kartami, oba sta vedela, kakšne adute, ki sta jih nekoč, še predvčerajšnjim, uporabljala proti tretjemu, ima kateri. Zgubili so svojo prikrito moč in veljavo.

Prve dni njunega samostojnega življenja se to razmerje sicer še ni moglo dodobra jasno pokazati. Po hiši, hlevu in kmetiji sta se še vedno premikala pod nekakšnim nezavednim nadzorstvom očetove sence. Tako nezavednim, da sta se kdaj pa kdaj celo ujela, kako spet skušata pripraviti zaroto, potem pa napol osramočena vsak zase trezno ugotovila, da tudi to nima nobenega pomena več. Kakor bi odrezal, je padlo z njiju otroštvo, tisto oskubeno, ki ga je prej le bilo nekaj, z njim pa seveda vse drugo: prikrita slastne igrice, veselje pri tem, ko sta lahko svetu karkoli utajila in obdržala zase.

Stric je bil že po naravi nagnjen k svojevrstnemu suženjstvu in včasih je naravnost užival, ko je lahko služil drugemu v vsem. Tudi bolečine, ki jih je doživljal, so se mu zdele blažilne. Najbrž je bilo v tem nekaj masohističnega, saj si je velikokrat v užaljenosti želel, da bi se tistim, ki so ga kakorkoli prizadeli, maščeval s svojo smrtjo. V takih trenutkih se je zavlekel kam v kot in naravnost užival v mislih, kako si bodo vsi, ki so krivi njegove smrti, iz obupa pulili lase in preklinjali svojo trdosrčnost.

Brat, to mora priznati, mu je skoraj vedno priskočil na pomoč. Žalost je vplivala na njegovo siceršnjo trdost in jo spreminjala v nenavadne nežnosti. Tolažil ga je, kakor je s svojimi okornimi besedami vedel in znal, spominja se celo, da mu je nekoč z umazanim robcem obrisal solze z lica; tudi k sebi ga je stisnil kdaj pa kdaj in se mu skušal približati v njegovi obupanosti; zgodilo se je celo, da ga je nežno pobožal in veliko pozneje si je Stric rekel, da je bilo v tem že nekaj erotičnega.

Pogovori s ptico

1.

Blaga žolta ptica, krivokljuna,
kako nas vidiš z višin?

Drobne temne pike
brez začetkov in brez koncev poti.

Vidiš naše prepolne domove,
kjer kraljujeta kemija in plastika?

Vidim oglate celice iz betona,
pa mi primerjava s čebelami ne sede v glavo.

Slutiš stiske v naših gnezdih?

Slutim živce na vaših obrazih.

Slišiš veselje iz smeha naših otrok?